

DEMOGRAFİK DEĞİŐKENLERİN KİŞİLERİN ETİK TUTUMLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Kubilay ÖZYER
GaziosmanpaŐa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İŐletme Bölümü
Tokat
kubilay.ozyer@gop.edu.tr

Öznur AZİZOĞLU
Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İŐletme Bölümü
Ankara
nur@hacettepe.edu.tr

THE IMPACTS OF DEMOGRAPHIC VARIABLES ON PEOPLE'S ETHICAL ATTITUDE

Öz

Bu çalışmada demografik deđiŐkenlerin insanların etik tutumları üzerindeki olası etkileri araŐtırılmıŐtır. Çalışma, Ankara'da kurulu 17 iŐletmede, toplam 344 kişi ile yürütölmüŐtür. Çalışmada, Forsyth'in (1980) hazırlamıŐ olduğu etik pozisyon ölçeği kullanılmıŐtır. Forsyth'in yaptığı gibi etik tutum "idealizm" ve "görelilik" boyutlarında ayrı ayrı incelenmiştir. Buna göre, cinsiyet, dini bağlılık ve ebeveynin eğitim durumu etik tutumunu etkilerken diğer demografik deđiŐkenlerin kişinin etik tutumunu etkilemediği görölmüŐtür.

Anahtar Kelimeler: Etik, Görelilik, İdealizm, Demografik DeđiŐkenler

Abstract

In this study, it was investigated that potential effects of demographics variables on people's ethical attitude. This study was holded with 344 persons they are working in 17 firms that are established in Ankara. In this study, it was used ethical positioning questioannaire by Forsyth (1980). As Forsyth did in his study, here also ethical attitude was investigated in "idealism" and "relativisim". To the result, sex, religion commitment and education of family effected to the attitude of one person. Other demographic variables did not effect.

Keywords: Ethics, Relativism, Idealism, Demographics

Giriş

Etik kavramının önemi, günümüzde eskiden olduğundan daha fazladır. Etik konusunda son yıllarda literatürde çok sayıda çalışmaya rastlanması bu konunun değerinin belirgin bir şekilde arttığını ortaya koymaktadır. İnsanın sosyal bir varlık olması nedeniyle diğer insanlarla bir arada yaşaması zorunludur, bunu yapabilmesi için de bir takım kurallara uyması gerekir ki bu kurallar ahlak kurallarıdır. Ancak kişi, zamanla neyin iyi ve neyin doğru olduğunu sorgulamaya başladığında ahlak felsefesi ortaya çıkmıştır. Ahlak felsefesi ise etikdir. Etik, ahlaki olanın özünü ve temellerini araştıran, insanın kişisel ve toplumsal yaşamındaki ahlaki davranışları ile ilgili sorunları ele alıp inceleyen, “iyi nedir ?” veya “ne yapmalıyız ?” gibi soruları sorgulayan bir felsefe dalıdır (Elçi ve Alpkın, 2006). Bir başka ifadeyle etik, doğru ve yanlışın ne olduğu veya ahlaki görev ve yükümlülüklerle uğraşan bir disiplin olup belirli bir kuram ve ahlak değerler sistemidir (Özdemir, 2009).

Etik son yıllarda tüm dünyada gittikçe yaygınlaşan bir kavramdır. İş yaşamındaki karlılık, imaj, rekabet avantajı vb. ile olan yakın ilişkisi dolayısıyla, işletmeler ve çalışanlar için önemi gittikçe artmaktadır (Gök, 2009). İşletmelerde etik duyarlılığın artmakta olduğu ve etiğin, günümüz iş dünyasının temel konularından biri haline geldiği görülmektedir (Sayılı ve Kızıldağ, 2007).

Bu çalışmanın amacı, bireylerin etik tutumları ile çeşitli demografik faktörler (yaş, cinsiyet, eğitim, meslek, inanç gibi) arasında bir ilişkinin olup olmadığını ve var ise bu ilişkinin türü ve anlamlılık düzeyini belirlemektir. Konu üzerinde daha önce yapılmış kimi çalışmalar (Dawson, 1997; Fritzsche, 1997) bazı demografik özelliklerle kişilerin etik tutumları arasında bir ilişki saptarken kimi çalışmalar ise (Munhall, 1980) anlamlı bir ilişkinin olmadığını iddia etmektedir. Maalesef, etik davranışları gözlemek ve ölçmek çok zordur; çünkü gözlem ve ölçme, davranışın kendisini etkileyecektir (Watley ve May, 2004). Bu yüzden bu çalışmada bireylerin etik davranışları değil; ancak etik tutumları, etik yönelimleri ölçülmeye çalışılmıştır.

1. Etik

Türkçede ahlak (morality) kavramı, Arapça “hulk” kökünden gelmektedir ve yaratılış, huy, mizaç, karakter gibi anlamlara sahip olup, insanlararası ilişkilerde uyulması gereken tinsel kuralları içermektedir. Bu anlamda ahlak görelidir ve toplumdan topluma değişebildiği gibi aynı toplum içindeki çeşitli gruplar arasında bile farklı ahlak kuralları geçerli olabilmektedir (Cevizci, 2002).

“Ahlak”, doğru - yanlış, iyi - kötü, olumlu - olumsuz davranışlarla ilgiliyken, “etik”, ahlaki tutumların ardında yatan yargıları ele alır (Nuttall, 1997). Bu açıdan etik ve ahlak birbirlerinden farklı anlamlara sahip iki kavramdır.

Etik sözcüğü, Yunanca, töre, gelenek, görenek anlamı taşıyan “ethos” sözcüğünden türetilmiş olup, ahlak kurallarının ve değerlerinin incelenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu anlamda etik, ahlak kurallarından daha özel ve felsefidir (Aydın, 2001). Etik, ahlaki olanın özünü ve temellerini araştıran, insanın kişisel ve toplumsal yaşamındaki ahlaki davranışları ile ilgili sorunları ele alıp inceleyen felsefe dalı şeklinde tanımlanmaktadır (Akarsu, 1998; Çobanoğlu ve ark., 2005; Öztürk, 2003).

Etik, doğru ve yanlış teorisi, ahlak ise onun pratiğidir. Her ne kadar konuşma ve yazma dilinde birbirlerinin yerine kullanılsa da, ahlaki değil etik ilkelerden, etik değil de ahlaki davranış tarzından söz etmek daha doğru olacaktır (Billington, 1997). Etik, bireylerin iyi-kötü ya da doğru-yanlış yargılarını şekillendiren ve insan ilişkilerinin temelini oluştıran bir olgudur (Ergün, 2009). Etik kavramını bir bilim dalı/disiplin olarak veya bir felsefe/ahlak felsefesi olarak ele almak mümkündür (Bolat ve Seymen, 2003).

Birey hayata geçirmeye çalıştığı değerlerin anlamı üzerinde düşünmeye başladığı, kullandığı ahlaki kavramların gerçekte ne olduklarını ve ne anlam ifade ettiklerini araştırmaya; ahlaklı olmanın unsurlarını tartışmaya ve bu konularda düşündüğü, hissettiği şeyleri dile getirmeye, başkalarına aktarmaya başladığında ahlak felsefesine, etik yoluna girmiş olur. Diğer bir ifadeyle, her şeyi hemen ahlaki açıdan yargılamayıp, ahlaki olanın

esasen ne olduğunu, ahlaki eylemin bir anlamı olup olmadığını, böylesi bir eylemi nasıl temellendirip açıklayabileceğini soran kişi etik ile ilgilenmeye başlamış demektir (Pieper, 1999).

Arens ve arkadaşları etiğin toplumu bir arada tutan bütünleştirici rolünün ve etik davranışın toplum düzeni bakımından işlevsel bir görevinin olduğunu söylemişlerdir (Alleyne ve ark., 2006). Etik, inançlar sistemidir. Bireylerin davranışlarına rehberlik eden doğru ve yanlışın ahlaki formüllerini içermektedir. Ahlak ise, bireyin başkalarıyla olan ilişkilerinde ortaya koyduğu davranışın standartlarıdır. Etik, davranışın ahlak standartlarının rasyonalize edilmesini sağlamaktadır (Ergeneli, 1996).

Felsefi alanda etik teoriler, deontolojik ve teleolojik olmak üzere genelde iki alanda incelenmektedir. Bu iki teori arasındaki temel fark; deontolojik teori, bireylerin spesifik davranışları üzerine odaklanırken; teleolojik teori, bu davranışların sonuçları üzerine odaklanır. Diğer bir ifadeyle, deontolojik teori, sorumlulukların sonuçlardan bağımsız olduğunu savunup, davranışın temel doğruluğu ile ilgilenirken, teleolojik teori, bir davranışın doğru ya da yanlış olduğuna o davranışın sonuçlarına bakarak karar verir (De George, 1999; Cohen ve ark., 1998).

Ahlaki davranış, her koşulda ve durumda ne olursa olsun ortaya konması gereken bir davranıştır. Alman filozof Kant'a göre belli bazı davranışlar sonuçları ne olursa olsun insanlık için ahlaki olarak bağlayıcıdır. Örneğin, öldürmek, tecavüz etmek, soykırım yapmak sonuçları ne olursa olsun kötü eylemlerdir. Kant'a göre ahlakın temelini herkese göre değişmeyen bir şey oluşturmalıdır. Bu da "iyiliği isteme" ve ahlak yasasıdır (Arslan, 2005). Bu bakış açısı deontolojiye uygundur.

Teleoloji teorisine göre bir eylem kendi başına iyi ya da kötü değildir. O eylemi iyi ya da kötü yapan eylemin sonuçlarıdır (Arslan, 2005).

Teoloji teorisinin tipik bir örneği olan faydacı yaklaşım, bir davranışın ahlaki doğruluğu ancak sonuçlarına bakarak karar verilebileceğini öne sürer. Eğer sonuçlar iyiye, davranış doğrudur, sonuçlar kötü ise davranış yanlıştır (Rawwas ve Isakson, 2000;

Nuttall, 1997). En fazla sayıda insana mutluluk ve fayda sağlayacak davranış etik olarak kabul edilir. (Cohen ve ark., 1998).

Ahlak teorilerinden deontoloji ve teleoloji, idealizm ve relativizme temel oluşturmaları bakımından önemlidir.

1.1. Forsyth'nin İdealizm ve Görelilik (Relativizm) Boyutları

1.1.1. İdealizm

Etik, diğer bir ifadeyle ahlak felsefesi, temel olarak bireylerin bir eylemi doğru veya yanlış olarak değerlendirmelerinde genel yol göstericidir. Bireylerin ahlaki gürüşlerinin, onların ahlaki yargılamalarını ve davranışlarını etkilediği kabul edilmektedir (Dubinsky ve ark., 2004).

Forsyth (1980) ahlaki düşünceinin altında yatan iki temel boyutu tartışmıştır. Bunlardan ilki idealizmdir. İdealizm, bireyin başkalarının refahı ile ilgilenmesini içerir. İdealist bireylerin ahlaki olarak yönelimleri, bireyin her zaman ve her koşulda başkalarına zarar vermekten kaçınmasında ısrar eder. İdealist olmayan birey ise bazı durumlarda iyi sonuçlara ulaşmak adına bazen başkalarına zarar verilebileceğini, bunun gerekli olabileceğini varsayar (Forsyth ve ark., 1988).

İdealizm, bireyin belirli eylem ve davranışlarına odaklanmaktadır. Diğer bir deyişle, idealistler bir eylemin etik veya etik dışı olduğunu o eylemin özündeki iyilik veya kötülüğün belirlediğine inanmaktadırlar (Rawwas ve ark., 2000). Yani herhangi bir eylem özünde iyi veya kötüdür. Onun ahlaki olup olmaması eylemin kendisinin bir sonucudur (Tansey ve ark., 1994; Dubinsky ve ark., 2004). Güçlü bir şekilde idealist birey, başkalarına zarar vermekten daima kaçınılması gerektiğine aşırı derecede inanmaktadır.

İdealistler, ahlakın, bireyin eylemlerinde rehberlik edeceğine çok güçlü bir şekilde inanmaktadırlar (Rawwas ve ark., 2007). "Kendine nasıl davranılmasını istiyorsan, başkalarına öyle

davran” ilkesi, idealizmi iyi bir şekilde karakterize etmektedir (West ve ark., 2004).

1.1.2. Görelilik (Relativizm)

Forsyth’ye göre (1980) bireyin etik tutumunu etkileyen ikinci temel faktör rölativizmdir. Görelilik, bir davranış veya olayın sonuçlarına odaklanır. Görelilik, kişilerin kendi ahlaki görüşlerinin evrensel etik kuralların üzerinde olduğunu ifade etmektedir. Görelilik etik tutum sahibi kişiler “istisnasız” ahlak kurallarının olmadığı varsaymaktadırlar; buna karşılık görelilik olmayan bireyler ise “kişi yalan söylememeli” gibi ilkelerin bireylerin eylemeleri için faydalı yol göstericiler olduğunu düşünmektedirler (Forsyth ve ark., 1988).

İdealistlerle kıyaslandığında, görelilik bireylerin etik standartlardansa kendi duygularına güvendikleri görülmektedir (Rawwas ve Isakson, 2000). Forsyth ve Nye (1990) çalışmalarında, görelilik bireylerin, görelilik olmayanlara göre, kendi amaçları uğruna sosyal normları daha fazla ihlal ettiğini bulmuştur. Görelilik etik tutum sahibi kişiler, her durumdaki uygun davranışı gösteren etik prensiplerin olmadığına inanır (Dubinsky ve ark., 2004). Görelilik boyutu yüksek olan bireyler, evrensel ahlak kuralları, normları, ilkeleri veya yasaları reddederken (Ulrich ve Soeken, 2005); davranışın kişisel ve durumsal analizini tercih etmekte (Wuensch ve Poteat, 1998) ve daha çok kişisel perspektif üzerine odaklanmaktadırlar. Ayrıca Rawwas ve ark. (2007) rölativist olan bireylerin yüksek Makyevelist tutumlar sergilediklerini ifade etmiştir. Görelilik boyutu düşük olan bireyler ise etik prensiplere uygun davranışlarda bulunulması gerektiği fikrine sahip bireylerdir (Dubinsky ve ark., 2004).

İdealizm ve görelilik boyutları birlikte değerlendirildiğinde dört farklı kategorik pozisyon ortaya çıkmaktadır. Buna göre *Durumsalcılar*, genel olarak geçerli olan ahlaki kuralları reddetme eğilimindedirler. Her bir durum için, her bir davranışı bireysel muhakeme analizine tabi tutmayı benimserler. *Mutlakiyetçiler*, doğal hukuk adına bir davranışın sonuçları üzerine odaklanmayı reddederler. Koşulsuz bir şekilde ahlaki kuralları kabul ederler ve

esneklik göstermezler. *Öznelciler*, ahlaki yargılamalarını evrensel kurallar yerine kendi kişisel değerleri üzerinden yaparlar. *İstisnacılar*, yargılamalarında ahlaki kuralların katılığını esas alırlar ancak pragmatik olarak istisnalar koyarlar (Forsyth 1980). Bu durum aşağıdaki şekilde gösterildiği gibidir.

		GÖRELİLİK	
		Yüksek	Düşük
İDEALİZM	Yüksek	1. Durumsalçılar Ahlaki kuralları reddetme eğilimi: Her bir durum için her bir davranışı bireysel muhakeme analizine tabi tutmayı benimserler: göreceli	2. Mutlakiyetçiler En iyi sonuçların her zaman için evrensel ahlaki kuralları uygulayarak elde edileceğini varsayarlar: evrensel
	Düşük	3. Öznelciler: Ahlaki yargılamalarını evrensel kurallar yerine kendi kişisel değerleri üzerinden yaparlar: göreceli	4. İstisnacılar: Yargılamalarında ahlaki kuralların katılığını esas alırlar ancak pragmatik olarak istisnalar koyarlar: faydacı

Şekil 1. Forsyth'in Etik Pozisyon Skalası (Forsyth, 1980).

Bu noktada bireylerin etik tutumlarının son derece büyük önemi vardır. “Etik bakış açısı kişiden kişiye değişir mi?”, “Evrensel doğrular var mıdır?” gibi sorulara cevap ararken öncelikle bireylerin etik tutumlarını etkileyen faktörleri incelenmelidir.

2. Demografik Değişkenler

Bireylerin etik tutumlarını etkileyen bir çok faktör vardır. Araştırmalar, cinsiyet, yaş, eğitim, din, gibi faktörlerin bireyin etik, algı, tutum ve davranışlarını etkilediğini ortaya koymaktadır

2.1. Cinsiyet

Cinsiyet, etik tutumla ilgili araştırmalarda en çok kullanılan demografik değişkendir. Servined, cinsiyetin etik tutumlar üzerinde etkisi olmadığını söylemiş, Whipple ve Swards bazı durumlarda kadınları, Fritzche ise erkekleri daha etik bulmuştur (Ay, 2005). Aker'in yapmış olduğu bir çalışmada, aynı eğitimi almış erkek ve kız öğreciler arasında farklı etik tutumlar belirlenmiştir (Ziegenfuss, 1999). Poorsoltan ve arkadaşları, 1991; Borkowski ve Ugras, 1992; Ruegger ve King, 1992; Galbraith ve Stephenson, 1993; Ameen ve arkadaşları, 1996; Knotts ve arkadaşları, 2000, Adkins ve Radtke 2004, Rawwas, 1996, Serwinek, 1992, West ve arkadaşları (2004) gibi yazarlar, çalışmaları sonucunda kadınların erkeklere göre etik tutumunun çok daha yüksek olduğu sonucuna varmışlardır. Cohen ve arkadaşları (1998) yaptıkları çalışmada cinsiyetin etik karar alma sürecinde önemli bir etken olduğunu, kadınların erkeklere göre etik konularda çok daha duyarlı davrandığını saptamıştır. Buna göre kadınlar erkeklere göre deontolojik açıdan çok daha hassas çıkmışlardır. Yani etik olarak sorgulanabilecek davranışları kadınlar erkeklere göre daha az onaylamaktadırlar.

Uzel'e (2006) göre ahlaki konularda alınan kararlarda kadınlar "toplum - merkezli", erkekler "ben - merkezli" yaklaşımlarda bulunmaktadırlar.

2.2. Yaş

Literatüre bakıldığında, yaş ile etik tutum arasında olumlu yönde bir ilişkinin varlığına işaret edilmektedir. Dawson (1997), Serwinek (1992) ve Fritzch'e (1997) göre yaşın kişinin etik tutumunda etkisi vardır. Longenecker ve arkadaşları (1989), genç

insanların etik konularda daha keyfi davranabildiğini ortaya koymuştur. Çobanoğlu ve arkadaşları (2005) ile Ural (2003), yaş faktörünün etik ilkelere uygun davranışı pozitif yönde etkilediğini ve yaşça büyük olan kişilerin etiğe uygun davranma eğiliminin daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Adkins ve Radtke (2004), okullarda yaşça büyük öğrencilerin, daha genç olanlara göre olaylara daha etik yaklaştıklarını saptamıştır. Peterson ve arkadaşları da (2001) yaşlandıkça işletme yöneticilerinin daha etik davrandıklarını saptamışlardır.

Serwinek (1992) yaşça büyük çalışanların etik standartlara daha sert yorumlar getirdiklerini saptamışlardır. Başka bir çalışmada Haines ve arkadaşları liseden üniversiteye doğru yaşça büyük öğrencilerin daha fazla etik yönelimli olduklarını bulmuşlardır (West ve ark., 2004).

2.3. Eğitim

Eğitimin, etik bakış açısına etkilerini belirleyen araştırma bulguları farklılık göstermektedir. Bazı araştırmalar, etik tutum ile biçimsel öğretim arasında zayıf bir ilişki bulurken (Munhall, 1980) bazıları kuvvetli bir ilişki bulmuşlardır. Ferrell ve Gresham ve Hunt ve Vitell bireyin eylemlerinde belirleyici rol oynayan en önemli etkenin, kişinin etik görüşü olduğunu ve bunun da hem çalışma yaşamından hem de üniversite eğitiminden daha önce belirlendiği savunmuşlardır (Ziegenfus, 1999). Ayrıca Servineck öğretim ve etiksel algılama arasında kuvvetli bir ilişki bulamamış ve bunun nedenini işletme topluluğunda herkesin öğretim düzeyinin genel nüfusa oranla daha homojen olmasına bağlamıştır (Ural, 2003)

2.4. Dini Aidiyet ve Dini Bağlılık

Knotts ve arkadaşlarına (2000) göre daha önceki araştırmalarda bulunduğu üzere etik ve inançlı olma arasında dini aidiyet (religious affiliation) ve dini bağlılık (religious commitment) bakımında bir farklılık vardır. Bu farklılığı Wimalasiri şöyle ifade etmektedir: “aidiyet herhangi bir dini guruba ait olmayı içerirken; bağlılık dini davranışlar (ibadet gibi) üzerine yoğunlaşır”.

Brown ve Annis dini aidiyet ve etik inanç arasında bir ilişkinin varlığını ampirik bir çalışma ile desteklemiştir. Benzer şekilde Kennedy ve Lawton (1998) dini bağlılığı yüksek bireylerin daha etik yönelimli olduğunu ve özel bir dini gruba mensup bireylerin etik davranış göstermeye daha yatkın olduklarını belirlemişlerdir.

3. METODOLOJİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Bu çalışmadaki amaç etik tutumu etkilediği düşünölen bir takım faktörleri ortaya koymak ve özellikle “demografik faktörlerin” bireylerin etik tutumları üzerinde ne yönde bir etkiye sahip olduğunu, aralarında anlamlı bir ilişkinin bulunup bulunmadığını araştırmaktır. Bir diğer amaç ise, literatüre katkı sağlayarak bu amaçla yapılacak yeni çalışmalara ışık tutabilmektir.

Literatürde ele alınan ve etik tutum ile demografik değişkenler arasında çeşitli ilişkiler bulan çalışmaların ışığında bu araştırmada aşağıdaki hipotezler test edilecektir:

H.1 : Katılımcıların cinsiyeti onların etik tutumları arasında fark vardır.

H.2 : Katılımcıların yaşları ile onların etik tutumları arasında ilişki vardır.

H.3 : Katılımcıların eğitim durumları ile onların etik tutumları arasında fark vardır.

H.4 : Katılımcıların dini bağlılıkları ile onların etik tutumları arasında fark vardır.

Birinci, ikinci ve üçüncü hipotezler hakkında etik tutum literatüründe çok sayıda çalışmaya rastlanmış olmasına rağmen, kişinin dini bağlılığının etik tutum üzerindeki etkisi ile ilgili oldukça az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Yapılan bu araştırma ile

aynı zamanda literatürde var olan bu eksiğın giderilmesi de amaçlanmıştır.

Bu çalışmada yukarıda ifade edilen hipotezlerin yanında literatüre daha fazla katkı sağlayabilmek amacıyla aşağıdaki araştırma sorularına da cevaplar aranmıştır:

Araştırma Sorusu 1: Katılımcıların ebeveynlerinin eğitim durumları ile onların etik tutumları arasında fark var mıdır?

Araştırma Sorusu 2: Katılımcıların gelir seviyeleri ile onların etik tutumları arasında ilişki var mıdır?

Araştırma Sorusu 3: Katılımcıların medeni durumları ile onların etik tutumları arasında fark var mıdır?

Araştırma Sorusu 4: Katılımcıların yetiştiği yer ile onların etik tutumları arasında fark var mıdır?

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Elde edilen bilgi ve bulgulara dayanarak çalışmanın kuramsal çerçevesi belirlenmiştir. Daha sonra, ortaya konulan kuramsal çerçeveden hareketle, bir alan araştırması yapılmıştır.

Bu alan araştırmasında Forsyth (1980) "Ethics Position Questionnaire" ölçeği kullanılmıştır. Katılımcılara toplam 30 soru sorulmuştur. Bu soruların ilk 10 tanesi kişinin demografik özellikleri ile ilgilidir. Diğer 20 soru ise etik tutumu ölçen Forsyth' nin etik tutum anketinde yer alan sorulardan oluşmaktadır. Bu 20 sorunun ilk 10 tanesi idealizm, diğer 10 tanesi ise görelilik boyutunu ölçecek nitelikteki sorulardır.

Ankette demografik sorular açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşmaktadır. Bireyin etik tutumu ile ilgili olan 20 soru da ise 1: Kesinlikle katılmıyorum'dan 5: Tamamen katılıyorum' a doğru uzanan 5 'li Likert Ölçeği kullanılmıştır. Söz konusu ankette "Kişi, hareketleriyle karşı tarafa, hiç istemeden de olsa, en ufak bir zarar bile vermediğinden emin olmalıdır" ve "Neyin etik bir davranış

olduğu, durumdan duruma ve toplumdun topluma değişir” gibi sorular bulunmaktadır. Ankette 2 soru (15. ve 18. sorular) ters skorludur.

Çalışmada verilerin analizi için kullanılan testler ise; güvenilirlik testi, t - testi, Korelasyon ve ANOVA’dır.

Bu araştırmada kullanılan soru ölçeğinin güvenilirliğini ölçmeye yönelik yapılan analiz sonucunda idealizm sorularında güvenilirlik, 0,86 Cronbach’s alpha; görelilik de ise güvenilirlik 0,78 Cronbach’s alpha olarak elde edilmiştir

3.3. Araştırmanın Evreni

Anketin uygulanması elden ve e-posta olmak üzere iki türlü gerçekleştirilmiştir. Gönderilen tüm anketlerden geribildirim alınamamıştır. Toplam 450 kişiye gönderilmiş olan bu anketlerden 340 tanesi elden, 110 tanesi ise e-mail yolu ile yapılmıştır. Elden gönderilen 340 anketten 270 tanesinden cevap alınmıştır. Elektronik ortamda gönderilen 110 tane anket formundan ise geri dönüş sayısı 82 olmuştur. Sonuç olarak toplam 352 kişiye ulaşılmıştır. Geri dönen anketlerden 8 tanesi analize elverişli bulunmadığından dolayı araştırma kapsamına alınmamıştır. Dolayısıyla, araştırma geriye kalan 344 kişi üzerinde yapılmıştır. Böylece geri dönüş oranı yaklaşık olarak 0,63 olarak saptanmıştır. Katılımcılardan 162 tanesi (% 47,1) ve 182 tanesi de (% 52,9) kadındır. Katılımcıların yaş ortalamaları 29,04’tür. Çalışmaya katılan insanların aylık ortalama gelirleri 911,51 TL’dir. Katılımcılardan 154 kişi (% 44,76) evli iken, bekar katılımcıların sayısı 190’dır (% 55,24).

3.4. Verilerin Analizi

Etik tutum anketi idealizm ve görelilik olmak üzere iki boyut ölçmektedir. Bu iki boyut ile ele alınan tüm demografik değişkenler arasında bir ilişki olup olmadığı veya gruplar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı çeşitli testlerle incelenmiştir. Aşağıda her bir hipotez ve araştırma sorusu için elde edilen veriler

gösterilerek incelenen alt boyutlarla ilişki ve farklılıklar ortaya konmuştur.

Hipotez 1: Katılımcıların cinsiyeti onların etik tutumlarında farklılık yaratmaktadır.

Yapılan bağımsız t - testi sonuçlarına (Tablo 1) göre cinsiyet farklılığı idealizm unsurları bakımından kişilerin etik tutumlarını etkileyecek anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır ($p:0,91 > 0,05$). Kadınlar ve erkekler arasında görelilik alt boyutunda fark olup olmadığını anlamak için de bağımsız t - test uygulanmış ve analiz sonucuna göre iki grup arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür ($p:0,011 < 0,05$). Farkın hangi grup lehine olduğunu anlayabilmek için grup ortalamalarına bakılmıştır. Buna göre erkeklerin ortalaması 33,65 kadınlarınki ise 30,53'tür. Dolayısıyla erkeklerin görelilik skorları kadınlara göre anlamlı derecede daha yüksektir.

Tablo 1. Cinsiyetin etik tutum üzerine farklılık oluşturup oluşturmadığını ölçmeye yönelik bağımsız t – testi sonuçları

	CİNSİYET	SAYI	ORTA-LAMA	STANDART SAPMA	ANLAM-LILIK
İDEALİZM	Erkek	162	37,57	7,594	0,915
	Kadın	182	37,73	7,884	
GÖRELİLİK	Erkek	162	33,65	6,444	0,011
	Kadın	182	30,53	5,319	

Hipotez 2: Katılımcıların yaşları ile onların etik tutumları arasında ilişki vardır.

“Katılımcıların yaşları ile onların etik tutumları arasında ilişki vardır” şeklinde kurgulanan ikinci hipotezi test edebilmek amacıyla değişkenler arasındaki korelasyon katsayısına ayrı ayrı bakılmıştır. Tablo 2’den de görülebileceği üzere, hem görelilik boyutunda ($p = 0,224 > 0,05$) hem de idealizm boyutunda ($p =$

0,604 > 0,05) yaş ile etik tutum arasında anlamlı bir ilişki söz konusu değildir.

Tablo 2. Yaşın etik tutum ile olan ilişkisini ölçmeye yönelik korelasyon analizi sonuçları

	SAYI	ORTALAMA	STANDART SAPMA	ANLAMLILIK
YAŞ	344	29,04	8,846	
GÖRELİLİK	344	32,04	6,065	0,224
İDEALİZM	344	37,65	7,704	0,604

Hipotez 3: Katılımcıların eğitim durumları onların etik tutumlarında farklılık yaratır.

Eğitim durumunun kişinin etik tutumunda farklılık oluşturup oluşturmadığını anlayabilmek amacıyla varyans analizi uygulanmıştır. Tablo 3'den de görülebileceği üzere kişilerin eğitim durumunun ne idealizm boyutunda ($p= 0,678 > 0,05$) ne de görelilik boyutunda ($p=0,669 > 0,05$) bir fark oluşturmamaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların eğitim durumları ile etik tutumları arasındaki ilişkiye yönelik ANOVA testi sonuçları

		KARELER TOPLAMI	df	KARELER ORTALAMASI	F	ANLAM-LILIK
İDEALİZM	Grup içi	140,079	4	35,020	,57	
	Gruplararası	5439,458	340	60,438		,678
	Toplam	5579,537	344			
GÖRELİLİK	Grup içi	88,691	4	22,173	,59	
	Gruplararası	3369,140	340	37,435		,669
	Toplam	3457,832	344			

Hipotez 4: Katılımcıların dini bağlılıkları onların etik tutumlarında farklılık yaratır.

Katılımcılar dini bağlılık bakımından dört grupta değerlendirilmişlerdir. Birinci grupta bir yaratıcının varlığına inanmayanlar vardır. İkinci grupta, bir yaratıcı güce inanan ancak herhangi bir dine inanmayanlar, üçüncü grupta ise inançlı ancak inandığı dinin gereklerini yapmayan/yapamayanlar ve son olarak dördüncü grupta ise, inançlı ve inandığı dinin gereklerini yerine getirenler vardır. Uygulanan ANOVA testi aracılığı ile kişilerin dini bağlılıkları ile idealizm boyutunda anlamlı bir farklılık görülmektedir ($p=0,924 > 0,05$), görelilik boyutunda ise anlamlı bir fark ($p:0,01 < 0,05$) tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için post hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Testin sonucuna göre farklılık bir yaratıcı güce inanan ancak dinlere inanmayan grup (ikinci grup) ile inançlı ancak dinin gereklerini tam olarak yerine getiremeyen/getirmeyen grup (üçüncü grup) arasında ve bir yaratıcı güce inanan ancak dinlere inanmayan grup (ikinci grup) ile inançlı ve dinin gereklerini yerine getiren gruplar (dördüncü grup) arasında tespit edilmiştir. Hangi grupların görelilik skorlarının daha yüksek olduğunu anlamak için grup ortalamalarına bakılmıştır. İkinci grup yani bir yaratıcı güce inanan ancak dinlere inanmayanların ortalaması 36,27, üçüncü grup yani inançlı ancak dinin gereklerini tam olarak yerine getiremeyen/getirmeyenlerin ortalamaları 31,48, dördüncü grup yani inançlı ve dinin gereklerini yerine getirenlerin ortalamaları 29,00'dur. Dolayısıyla bireylerin dini bağlılıkları arttıkça görelilik skorlarında bir düşme söz konusudur. İkinci grupta yer alan bireylerin görelilik ortalamaları üçüncü ve dördüncü grupla karşılaştırıldığında anlamlı derecede yüksektir.

Tablo 4. Katılımcıların dini bağılılıkları ile etik tutumları arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik ANOVA testi sonuçları

		KARELER TOPLAMI	df	KARELER ORTALAMASI	F	ANLAMLILIK
İDEALİZM	Grup içi	28,967	3	9,656	,15	
	Gruplararası	5550,570	341	60,995		,924
	Toplam	5579,537	344			
GÖRELİLİK	Grup içi	401,933	3	133,978	3,99	
	Gruplararası	3055,899	341	33,581		,010
	Toplam	3457,832	344			

Araştırma Sorusu 1: Kişinin ebeveynlerinin eğitimi kişinin etik tutumu üzerinde farklılık yaratır mı?

Kişilerin etik tutumları ile ebeveynlerinin eğitimleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını anlayabilmek için ANOVA testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre kişilerin babalarının eğitim durumları ile idealizm boyutu arasında ($p=0,359 > 0,05$) ve görelilik boyutunda ($p=0,479 > 0,05$) herhangi bir anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Diğer yandan annenin eğitim durumu ise farklılık yaratmaktadır. Kişilerin annelerinin eğitim durumu ile kişilerin idealizm boyutunda anlamlı bir farklılığa ($p=0,45 > 0,05$) rastlanmamış iken görelilik boyutunda ise anlamlı bir fark ($p:0,022 < 0,05$) tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için post hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Testin sonucuna göre farklılık annenin eğitim durumu ilköğretim ve öncesi olanlar ile anneni eğitim durumu üniversite seviyesinde olanlar arasında ve annenin eğitim durumu lise olanlar ile annenin eğitim durumu üniversite olan gruplar arasında tespit edilmiştir. Hangi grupların görelilik skorlarının daha yüksek olduğunu anlamak için grup ortalamalarına bakılmıştır. Birinci grup yani annenin eğitim durumu ilköğretim ve öncesi olanların ortalaması 30,77, ikinci grup yani annenin eğitim durumu lise olanların ortalamaları 31,52, üçüncü grup yani annenin eğitim durumu üniversite olanların ortalamaları 35,53'tür. Dolayısıyla annenin eğitim durumu üniversite olan grubun görelilik skorları diğer iki gruba göre yüksektir.

Tablo 5. Katılımcıların babalarının eğitim durumları ile etik tutumları arasındaki ilişkiye yönelik ANOVA testi sonuçları

		KARELER TOPLAMI	df	KARELER ORTALAMASI	F	ANLAM- LILIK
İDEALİZM	Grup içi	192,809	3	64,270	1,08	,359
	Gruplararası	5386,728	341	59,195		
	Toplam	5579,537	344			
GÖRELİLİK	Grup içi	92,433	3	30,811	,83	,479
	Gruplararası	3365,398	341	36,982		
	Toplam	3457,832	344			

Tablo 6. Katılımcıların annelerinin eğitim durumları ile etik tutumları arasındaki ilişkiye yönelik ANOVA testi sonuçları

		KARELER TOPLAMI	df	KARELER ORTALAMASI	F	ANLAM- LILIK
İDEALİZM	Grup içi	158,777	3	52,926	,88	,450
	Gruplararası	5420,760	341	59,569		
	Toplam	5579,537	344			
GÖRELİLİK	Grup içi	345,680	3	115,227	3,36	,022
	Gruplararası	3112,152	341	34,199		
	Toplam	3457,832	344			

Araştırma Sorusu 2: Gelir ile etik tutum arasında bir ilişki var mıdır?

Katılımcıların gelir seviyeleri ile etik tutumları arasındaki muhtemel bir ilişkiyi araştırmak için korelasyon katsayısına bakılmıştır. Korelasyon katsayısı sonuçlarına göre kişilerin hem görelilik boyutunda ($p:0,35 > 0,05$) hem de idealizm boyutunda ($p:0,295 > 0,05$) gelir ile etik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

Tablo 7. Gelir ile etik tutum arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon testi sonuçları

	SAYI	ORTALAMA	STANDART SAPMA	ANLAMLILIK
GELİR	344	911,51	150,846	
GÖRELİLİK	344	33,12	5,785	0,350
İDEALİZM	344	36,25	6,469	0,295

Araştırma Sorusu 3: Medeni durum etik tutumda fark yaratır mı?

Kişilerin medeni hali ile idealizm ve görelilik boyutları arasında anlamlı bir fark olup olmadığın anlamak için tek yönlü bağımsız t-testi uygulanmıştır. Sözkonusu analiz sonucunda medeni halin hem idealizm ($p:0,902 > 0,05$) hem de görelilik ($p:0,432 > 0,05$) boyutunda anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görölmüştür.

Tablo 8. Medeni durumun etik tutum üzerinde fark oluşturup oluşturmadığına yönelik bağımsız t – testi sonuçları

	MEDENİ DURUM	SAYI	ORTALAMA	STANDART SAPMA	ANLAMLILIK
İDEALİZM	Evli	154	36,66	6,321	0,902
	Bekar	190	37,01	7,258	
GÖRELİLİK	Evli	154	33,27	6,753	0,432
	Bekar	190	31,98	6,486	

Araştırma Sorusu 4: Kişinin yetiştiği yer etik tutumda fark yaratır mı?

Kişilerin yetiştiği yer ile idealizm ve görelilik boyutları arasında anlamlı bir fark saptanamamıştır (idealizm $p:0,241 > 0,05$; görelilik $p:0,718 > 0,05$).

Tablo 9. Kişinin yetiştiği yer ile etik tutum arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik ANOVA testi sonuçları

		KARELER TOPLAMI	df	KARELER ORTALAMASI	F	ANLAM- LİLİK
İDEALİZM	Grup içi	249,917	3	83,306	1,42	,241
	Gruplararası	5329,620	341	58,567		
	Toplam	5579,537	344			
GÖRELİLİK	Grup içi	50,543	3	16,848	,45	,718
	Gruplararası	3407,288	341	37,443		
	Toplam	3457,832	344			

4. Sonuç

Bu çalışmada bireylerin demografik değişkenleri ile etik tutumları arasındaki ilişkiler ortaya konmaya çalışılmıştır. Yapılan analizler sonunda görülmüştür ki bireylerin idealizm boyutları ile demografik değişkenleri arasında, dini bağlılık hariç olmak üzere anlamlı bir ilişki veya farklılık bulunamamıştır. Anket sonuçları değerlendirmeye alınan 344 katılımcının idealizm skorlarının ortalaması 38,01/50.00 olarak saptanmıştır. Katılımcıların görelilik boyutlarına bakıldığında ortalamanın 32,04/50.00 ile idealizme göre düşük kaldığı gözlenmiştir.

Yapılan analizler sonucunda görelilik alt boyutu ile ilgili olarak üç dikkat çekici bulgu saptanmıştır. Bunlardan ilki cinsiyet farklılığının görelilik değerlerini etkilediği üzerinedir. Yapılan analizlere göre kadınlarla erkekler arasında idealizm boyutunda ortalamalarda anlamlı bir fark yokken (erkek ort: 37,56; kadın ort: 37,73), görelilik boyutunda fark vardır (erkek ort: 33,65; kadın ort: 30,53). Buna göre erkeklerin kadınlarla karşılaştırıldığında daha fazla görelilik düşündükleri söylenebilir. Cohen ve arkadaşları (1998) çalışmasında, kadınlar deontolojik açıdan erkeklere göre daha hassas bulmuştur. Ancak bu çalışmada bunu doğrulayacak bir veriye ulaşılmamıştır. Uzel (2006) çalışmasında ahlaki konularda alınan kararlarda kadınların “toplum - merkezli”, erkeklerin ise “ben - merkezli” yaklaşımlarda bulunduğunu belirtmektedir. Bu çalışmada da erkeklerin görelilik skorlarının kadınlara göre anlamlı

derecede yüksek çıkması erkeklerin “ben – merkezli” olduğu sonucunu destekler niteliktedir.

Ayrıca alışma bulgularından elde edilen veriler erkeklerin çoğunluğunun (% 41 oranında) yüksek idealizm ve düşük görelilik skoruna sahip olduğunu göstermektedir. Forsyth'nin (1980) sınıflandırmasına göre yüksek idealizm, düşük görelilik “mutlakiyetiler” anlamına gelmektedir. Mutlakiyetçiler, en iyi sonuçların her zaman için evrensel ahlaki kuralları uygulayarak elde edileceğini varsayarlar. Ayrıca eylemlerinin sonucunda ortaya çıkacak faydayı değil eylemin özünü değerlendirerek ahlaki olup olmadığına karar verirler. Yine aynı şeklide elde edilen verilere göre kadınları çoğunluğu (% 34 oranında) yüksek idealizm ve düşük görelilik skoruna sahiptir. Bu da çalışmamıza katılan kadınlara çoğunluğunun mutlakiyetçi olduğunu göstermektedir. Ancak bu oranlar yine de bizi yanıltmamalıdır; çünkü yukarıda bahsedildiği üzere erkekler ile kadınlara arasında ortalama değerler dikkate alındığında idealizm boyutunda anlamlı bir farklılık yoktur. Ancak görelilik boyutunda erkeklerin ortalaması kadınlara göre anlamlı derecede yüksektir.

Çalışmadaki ikinci dikkat çekici nokta ise bireylerin ebeveynlerinin eğitim durumunun bireylerin etik tutumları üzerinde fark yaratmasıdır. Buna göre bireylerin annelerinin eğitim durumları ile bireylerin görelilik skorları arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Yapılan analizler neticesinde grlmüştür ki ilköğretim ve öncesi ile lise seviyesinde eğitim almış anneye sahip bireyler, üniversite eğitimi almış anneye sahip olan bireylere göre daha düşük görelilik skorlarına sahiptirler (ilköğretim ve öncesi: 30,77, lise: 31,52, üniversite ve sonrası: 35,57). Bu konuyla ilgili yapılmış daha önceki çalışmalarda buna ilişkin bir veriye rastlanmamıştır.

Çalışmadaki üçüncü ve en önemli dikkat çekici nokta ise bireylerin dini bağlılıkları ile etik tutumları arasındaki ilişkidir. Yapılan analizler sonucunda, bireylerin dini bağlılıkları artıkça idealizm skorlarında bir artış gözlenmekte iken tersi biçimde dini bağlılıkları artıkça görelilik skorlarında bir azalma saptanmıştır. Öyleki Tanrı'ya inanmayan grubun (birinci grup) idealizm skoru

36,00 iken bir yaratıcı güce inanan ancak dinlere inanmayanların (ikinci grup) skoru 36,93; inançlı ancak inandığı dinin gereklerini yerine getirmeyen/getiremeyenlerin (üçüncü grup) skoru 38,00 ve son olarak da inançlı olup inandığı dinin gereklerini yerine getirenlerin (dördüncü grup) skoru 40,27 olarak kaydedilmiştir. Görüldüğü üzere farklı dini bağlılık seviyelerine sahip bireylerin idealist değerlere yönelik tutumları değişiklik arz etmektedir. Öte yandan bireylerin inançları ile görelilik tutumları (skorları) değerlendirildiğinde de anlamlı farklar elde edilmektedir. Buna göre ikinci grup ile üçüncü grup ve ikinci grup ile dördüncü gruplar arasında anlamlı farklılık mevcuttur. Bireylerin idealizm değerlerinde olduğunun aksine dini bağlılıkları arttıkça görelilik skorlarında bir düşme saptanmaktadır (ikinci grup: 36,26; üçüncü grup: 31,47; dördüncü grup: 29,00).

Dini bağlılık ile etik tutum açısından bakıldığında görelilik alt boyutunda saptanan bu durum oldukça mantıklı görünmektedir. Şöyle ki bir yaratıcı güce inanan ancak dinlere inanmayan kişiler, dini bağlılığı yüksek olan bireylere göre dini sınırlamalardan daha uzak kalmaktadırlar ve doğal olarak etik yargılamalarda daha göreceli kararlar verebilmektedirler. Bu kişilerin önceden belirlenmiş kesin kurallar çerçevesinde değerlendirme yapmak yerine kendi duygu ve düşüncelerinin yönlendirmesi ile değerlendirme yapmaları olasıdır. Öte yandan üçüncü ve dördüncü grupta yer alan bireylerin görelilik puanları karşılaştırıldığında inandığı dinin gereklerini yerine getiren ve dolayısıyla dini bağlılığı daha yüksek olan bireylerin skorları daha düşüktür. Bunun muhtemel nedenleri arasında yine dinin kesin ve değişmez kurallarının bireye daha az esneklik bırakması görülebilir. Daha önce yapılan sınırlı sayıdaki çalışmalara (Kennedy ve Lawton 1998; Knott ve diğerleri 2000) bakıldığında, dini bağlılığın etik tutum üzerinde etkili olduğu ortaya konulmuştur ve bu çalışmadaki bulgular önceki çalışmaları destekler niteliktedir.

Bu çalışma ile belirtilen dört hipotez test edilmiş ve sonuçta bunlardan ikisinde (cinsiyet ve dini bağlılık) anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ayrıca dört araştırma sorusundan birisi (ebeveyn eğitim durumu) anlamlı farklılık bulunarak yanıtlanmıştır. Dolayısıyla bu çalışma sayesinde kişilerin etik tutumları ile

demografik değişkenler arasındaki ilişkilerin anlaşılmaya çalışılmasında literatüre bir katkı sağlama hedefi gerçekteleşmiştir. Bu çalışma göstermektedir ki kişilerin cinsiyeti, ebeveynlerinin eğitim durumu, dini bağlılıkları etik tutumları üzerinde bir etkiye sahiptir. Ancak bu çalışma ile kişilerin yaşları, eğitim durumları, gelirleri, medeni halleri ve yetiştikleri yerler ile etik tutumları arasında anlamlı bir ilişki ya da farklılık bulunamamıştır.

Bu araştırmada bireylerin demografik özelliklerinin etik tutum üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Daha önceki araştırmalardan farklı olarak etik tutum görelilik ve idealizm boyutlarında ele alınmış ve bu şekilde incelenmiştir. Bundan sonraki araştırmalara yol göstermesi açısından önemli bir yaklaşımdır. Araştırmanın sadece ülkemiz insanları üzerinde yapılmış olması bir kısıt sayılabilir. Araştırmanın daha geniş bir katılımı ve farklı kültürlerde gerçekleştirilmesi gelecekte literatüre daha fazla katkı sağlayabilecektir.

Kaynakça

- Adkins, N. ve Radtke R.R.(2004). "Students' and Faculty Members' Perceptions of the Importance of Business Ethics and Accounting Ethics Education: Is There an Expectations Gap?", *Journal of Business Ethics*, 51, 279 – 300.
- Akarsu, B. (1998). *Mutluluk Ahlâkı*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Alleyne, P., Devonish, D., Nurse, J. ve Cadogan-McClean C. (2006). "Perceptions of Moral Intensity Among Undergraduate Accounting Students in Barbados" *Journal of Eastern Caribbean Studies* Vol. 31, No. 3, September, 1 – 26.
- Ameen, E. C., Guffey, D.M. ve McMillan, J. J. (1996). "Gender differences in determining the ethical sensitivity of future accounting professionals." *Journal of Business Ethics* 15: 591-597.
- Arslan, M. (2005). *İş ve Meslek Ahlakı*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005

- Ay, C. (2005) “İşletmelerde Etiksel Karar Almada Kùltürün Rolü”, *Yönetim ve Ekonomi*, C: 12, S: 2., 310-052.
- Aydın, İ. (2001). *Yönetimsel Mesleki ve Örgütsel Etik*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Billington, R. (1997). *Etik: Kötünlük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme* (Çev: Tuncay Birkan), İstanbul: Metis Yayınları.
- Bolat, T. Ve Seymen, O. A. (2003). Örgütlerde İş Etiğinin Yerleştirilmesinde “Dönüşümcü Liderlik Tarzı”nın Etkileri Üzerine Bir Değ erlendirme, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 60 – 85.
- Borkowski S.C. ve Ugras, Y. J. (1992). “The Ethical Attitudes of Students As a Function of Age, Sex and Experience”, *Journal of Business Ethics*, 11 (12), 961 – 979.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğ e Giriş*, İstanbul, Engin Yayıncılık.
- Cohen, J. R., Pant, L.W. ve Sharp. D.J. (1998). “The Effect of Gender and Academic Discipline Diversity on the Ethical Evaluations, Ethical intentions and Ethical Orientation of Potential Public Accounting Recruits” *American Accounting Horizons*, Vol. 12 No. 3, September, 250 – 270.
- Çobanoğ lu, N., Haberal B. ve Çağ lar, S. (2005) “Tıbbi Araştırma ve Yayın Konusunda etik Duyarlılık Araştırması”, *Türk Tıp Dizinini, Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık*, 101 – 130.
- Dawson, M. L. (1997). “Ethical Differences Between Men and Women in The Sales Profession”, *Journal of Business Ethics*, 16, 1143 – 1152.
- DeGeorge, R. T. (1999). *Business Ethics*, 5th Ed., New Jersey: Printice Hall.
- Dubinsky,A.J., Nataraajan, R. ve Huang. W. (2004). “The Influence of Moral Philosophy on Retail Salespeople’s Ethical Perceptions”, *The Journal of Consumer Affairs*, V: 38, N:2, Winter, 297 – 319.
- Elçi, M. ve Alpkan, L. (2006). “Etik İklimin Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına Etkileri”, *H.Ü. İİBF Dergisi*, C: 24, S: 1, Temmuz.

- Ergeneli, A. (1996). “İşletme Etiği: İşletme Öğreniminde Olması Gereken Bir Ders” *H.Ü. İİBF Dergisi*, Cilt 14/Sayı 1/ Temmuz, 99 – 107.
- Ergün, N. (2009). Örgütlerde Etik Dışı Davranışların Nedenleri ve alışanlara Yönelik Etik Dışı Davranışların Havayolu Taşımacılığı Sektörü Açısından İncelenmesi, *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, C:11, S:3, Temmuz 2009, 149 – 168.
- Forsyth, D. R. (1980). “A Taxonomy of Ethical Ideologies” *Journal of Personality and Social Psychology*, 39 (1), 175 – 184.
- Forsyth, D. R. ve Nye, J. L. (1990). “Personal Moral Philosophies and Moral Choice”, *Journal of Research in Personality*, 13, 205 – 221.
- Forsyth, D. R., Nye J. L., ve Kelley, K. (1988). “Idealism, Relativism and the Ethics of Caring” *The Journal of Psychology*, 122 (3), September 24, 243 – 248.
- Fritzche, D. J. (1997). *Business Ethics – A Global and Managerial Perspective*, McGraw Hill International Editions, Singapore.
- Galbraith, S. ve Stephenson, H.B. (1993). “Decision Rules Used by male and Female Business Students in Making Ethical Value Judgement: Another Look”, *Journal of Business Ethics*, 12, 227 – 233.
- Gök, S. (2009). alışma Yaşamında İş Etiği: Bir Alan Araştırması, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 57, 549 – 577.
- Kennedy, E.J. ve Lawton, L. (1998). “Business Ethics in Fiction”, *Journal of Business Ethics*, 11, 187 – 195.
- Knotts, T.L., Lopes, T.B. ve Mesak, H.I. (2000). “Ethical Judgements of College Students: An Emperical Analysis, *Journal of Education for Business*, January/February, 158 – 163, 2000.
- Longenecker, J.G., McKinney, J.A. ve Moore, C.W. (1989). “Egoism and Independence in Entrepreneurial Ethics, *Organizational Dynamics*, Winter, 64 – 72.

- Munhall, P. (1980) “Moral Reasoning levels of Nursing Students and Faculty in a Baccalaureate Nursing Program, *Image*, 12 (3), 332 – 338.
- Nuttall, J. (1997). *Ahlak Üzerine Tartışmalar: Etiğe Giriş*, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Özdemir, E. (2009). Pazarlama Araştırmasında Etik Karar Alma, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64 (2), 120 – 144.
- Öztürk, N.M., (2003). *Etik ve Kamu Yönetimi, Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar* (Ed. Asım Balcı, Ahmet Nohutçu, Namık Kemal Öztürk ve bayram Coşkun), Ankara, Seçkin Yayınları.
- Peterson, D., Rhoads, A. ve Vaught, B. (2001). “Ethical Beliefs of Business Professionals : A Study of Gender, Age and External Factors”, *Journal of Business Ethics*, 31, 225 – 232.
- Pieper, A. (1999). *Etiğe Giriş*, (Çev: V. Atayman ve G. Sezer), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Poorsoltan, K., Amin, S. G. ve Tootoonchi, A. (1991). “Business Ethics: Views of Future Leaders”, *SAM Advanced Management Journal*, Winter, 4 – 9.
- Rawwas, M.Y.A. (1996). “Comsumer Ethics: An Emperical Investigation of the Ethical Beliefs of Austrian Consumers, *Journal of Business Ethics*, 15, 1009 – 1019.
- Rawwas M. Y. A. ve H. Isakson. (2000). “Ethics of Tomorrow’s Business Managers: The Influence of Personel Beliefs and Vaules, Individual Characteristics and Situational Factors”, *Journal of Education of Business*, July-August, 321 – 330.
- Rawwas M. Y. A., Swaidan, Z. ve Isakson. H. (2007). “A Comparative Study of Ethical Beliefs of Master of Business Administration Students in the United States With Those in Hong Kong”, *Journal of Education of Business*, January-February, 146 – 158.
- Ruegger, D. ve King, E.W. (1992). “A Study of the Effect Age and Gender Upon Student Business Ethics, 11, 179 – 186.

- Saylı, H. ve Kızıldağ, D. (2007). Yönetmel Etik ve Yönetmel Etiğın Oluşmasında İnsan Kaynakları Yönetiminin Rolünü Belirlemeye Yönelik Bir Analiz, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (1), 231 – 251.
- Serwineck, P. J. (1992). “Demographics and Related In Ethical Views Among Small Businesses”,11, 555 – 566.
- Tansey, R., Brown, G., Hyman, M.R.ve Dawson L.E.(1994). “Personal Moral Philosophies and the Moral Judgments of Salespeople” *Journal of Personal Selling and Sales Management*, 14 (Winter), 59 – 75.
- Ulrich, C.M. ve Soaken K.L.. (2005). “A Path Analytic Model Of Ethical Conflict In Practice And Autonomy In A Sample Of Nurse Practitioners”, *Nursing Ethics*, 12 (3), 305 – 316.
- Ural, T. (2003). *İşletme ve Pazarlama Etiğı*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Uzel, U. (2006). “İş Ahlakı: Cinsiyetler Arasındaki Farklılıklar Açısından Literatür İncelemesi” *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt:13, Sayı:1, 167 – 176.
- Watley, L.D. ve May, D.R. (2004). “Enhancing Moral Intensity: The Roles of Personal and Consequential Information in Ethical Decision-Making” *Journal of Business Ethics*, 50, 105 – 126.
- West, T., Ravenscroft, S. P., ve Shrader, C. B. (2004). “Cheating and Moral Judgment in the College Classroom: A Natural Experiment” *Journal of Business Ethics*, 54, 173 – 183.
- Wuensch K.L. ve Poteat. G.M. (1998). “Evaluating the Morality of Animal Research: Effects of Ethical Ideology, Gender, and Purpose” *Journal of Social Behavior and Personality*, Vol. 13, No. 1, 139 – 150.
- Ziegenfuss, D. E. (1999). “Differences in Personal Ethical Philosophy Among Accounting Students and Between Accounting Students and Practitioners” *Southern Business Review*, Volume: 25, Number: 1, Fall.